

Khaliunaa Erdenekhuu*

SEKTOR PRZEDSIĘBIORSTW W MONGOLII

SECTOR ENTERPRISES IN MONGOLIA

Abstract

In Mongolia, private companies were created through privatization during the transition from a centrally planned economy to a market economy. The main purpose of this paper is to analyse the development of private enterprises in Mongolia. While the role of the private sector in the economy has grown considerably, it still faces many constraints, such as economic instability, poor infrastructure, weak institutions, corruption etc.

Keywords: enterprise, privatization, competition, constraint

JEL Classifications: O10, O12, O53

Wstęp

Podstawą współczesnej gospodarki rynkowej są przedsiębiorstwa prywatne. Zjawisko to można zaobserwować w Mongolii, gdzie odgrywają one główną rolę w rozwoju gospodarczym. Znaczenie sektora prywatnego w gospodarce mongolskiej stopniowo wzrasta, a początki tego fenomenu sięgają lat 90. XX wieku, do czego przyczynił się proces transformacji systemowej. Udział tego rodzaju przedsiębiorstw utrzymywał się najpierw na zerowym poziomie, jednakże w wyniku zmian osiągnął pułap 80% w PKB Mongolii. Obecnie mongolski sektor prywatny stanowi prawie 90%¹ wszystkich firm działających na terenie państwa i jednocześnie zapewnia 85% miejsc pracy.

Podstawowym celem artykułu jest przede wszystkim omówienie genezy i rozwoju przedsiębiorstw prywatnych w Mongolii, a w szczególności ich potencjału,

* Magister, doktorantka w Katedrze Ekonomii Rozwoju, Uniwersytet Łódzki.

¹ ADB, *Private sector assessments in Mongolia*, 2004, s. V, <http://www.adb.org/documents/private-sector-assessment-mongolia> [dostęp 10.06.2014].

konkurencyjności i tendencji oraz problemów, jakie wystąpiły w trakcie zmian. gospodarczych. W opracowaniu zostały wykorzystane dane statystyczne. Literatura przedmiotu posłużyła zaś jako źródło analizy sektora przedsiębiorstw w Mongolii.

Prywatyzacja przedsiębiorstw w Mongolii

Po 1990 roku rozpoczęła się w Mongolii transformacja gospodarki rynkowej. Przed tą modernizacją mongolski kraj był socjalistycznym państwem, w którym funkcjonowała gospodarka centralnie planowana, pozbawiona sektora przedsiębiorstw prywatnych. Lata 90. XX wieku to czas istotnych zmian w Mongolii, ponieważ rząd przyjął program prywatyzacji polegający na przekształceniu własności państwowej w formę własności prywatnej. W tym celu utworzono Państwową Komisję Prywatyzacji, która nadzorowała ten proces i bezpośrednio podlegała premierowi.

Proces przekształceń prywatyzacyjnych był przeprowadzony w trzech etapach:

- prywatyzacja kuponowa, która odbywała się w latach 1991–1994,
- prywatyzacja gotówkowa trwająca od 1994 roku do 2000 roku,
- prywatyzacja późniejsza, która nastąpiła po 2000 roku.

Okres nazywany prywatyzacją kuponową został uruchomiony w maju 1991 roku i trwał do końca 1994 roku. Etap ten przyczynił się do sprzedaży 4483 przedsiębiorstw, z czego 92% wszystkich własności wyprzedano na podstawie kuponów, 8% za gotówkę lub z wykorzystaniem kredytu. Sprywatyzowane firmy zajmowały się handlem i usługami.

15 października 1994 roku rząd przyjął rezolucję 179 – „Przyspieszony Program Prywatyzacji”. W dokumencie tym znalazło się ponad 400 przedsiębiorstw państwowych, które przeznaczono do sprywatyzowania. W ramach programu zostały wykorzystane różne metody sprzedaży majątku państwowego: aukcja, sprzedaż w drodze przetargu, utworzenie *joint ventures*, sprzedaż udziałów poprzez giełdę – flotacja, management *buy-out* oraz złota akcja. Dopuszczano również możliwość likwidacji przedsiębiorstw.

W 1996 roku w Mongolii przeprowadzono wybory parlamentarne, a nowy rząd, który był zaniepokojony niskim poziomem przychodów, zobowiązał się do zwiększenia tempa prywatyzacji. Rok później uchwalono nowy program tego procesu, którego celem stało się przyspieszenie i większa przejrzystość procesów prywatyzacyjnych. Ponadto kolejnym dążeniem władz było zwiększenie koncentracji własności akcji, przyciągania inwestycji zagranicznych oraz zwiększenia przychodów państwa. W latach 1996–2000 zostały sprywatyzowane 942 przedsiębiorstwa.

Trzeci etap prywatyzacji, który rozpoczął się po 2000 roku to proces zmiany własności państwowej na własność prywatną dużych, najbardziej wartościowych

przedsiębiorstw krajowych, do których należą: APU, Trade and Development Bank, Agricultural Bank, Gobi, Mongol Daatgal oraz Netimport Concern. Zgodnie z wynikami badania, jakie przeprowadziło ADB, w latach 2001–2007 zostały sprywatyzowane 122 małe i duże przedsiębiorstwa.

W myśl 112. rezolucji rządu – „Lista osób prawnych przeznaczonych do prywatyzacji w 2008 r.”² do procesu zmiany własności zostało zgłoszonych 5 przedsiębiorstw, ale sprywatyzowano tylko 2 z nich. W 2010 roku parlament przyjął rezolucję 11. – „Prywatyzacja majątku państwowego w latach 2010–2012” oraz rezolucję 86. – „Lista osób prawnych do prywatyzacji w 2010 roku”, która zawierała wykaz 10 dużych przedsiębiorstw, jednakże później 2 z nich zostały wykreślone z listy na podstawie rezolucji nr 198. Do chwili obecnej tylko 2 przedsiębiorstw z rezolucji 86. zostały w całości lub części sprywatyzowane – Erdene zam – 100%, Baganuur – 35%. W ostatnich latach proces prywatyzacji uległ spowolnieniu i jest słabo egzekwowany.

Kolejnym etapem procesu transformacji było przygotowanie i opracowanie programu „100 dni wzmocnienia gospodarki”, który wszedł w życie 8 maja 2014 roku. W ramach tej akcji rząd zaproponował dalszą prywatyzację majątku państwowego. Z danych MNB³ wynika, że 13 przedsiębiorstw zostanie sprywatyzowanych w 100%, a 9 – częściowo.

Proces prywatyzacji w Mongolii ocenia się dobrze, na co wskazuje fakt, iż większość majątku państwowego została sprywatyzowana. Obecnie około 90% wszystkich firm jest własnością prywatną. Mongolskie przedsiębiorstwa prywatne powstawały w bardzo trudnych warunkach zarówno gospodarczych, jak i instytucjonalnych. Chociaż rynek otworzył się dla konkurentów, to gospodarka spotkała się z wieloma problemami. Wymienia się następujące trudności: ceny artykułów konsumpcyjnych wzrosły 18-krotnie w latach 1989–1993, w 1993 roku inflacja wyniosła 318%, PKB spadł o ponad 20%, a stopa bezrobocia wyniosła 10%.

Proces prywatyzacji był realizowany tak szybko, że nie zdążyły się wykształcić nawet podstawowe sprzyjające mu instytucje oraz zabrakło odpowiednich norm prawnych, chociażby regulujące prawa własności. Pojawiło się także mnóstwo problemów technicznych, wynikających z braku wiedzy i doświadczenia w audycie. Trudności te dotyczyły też funkcjonowania sądów przeciążonych nadmiarem spraw i banków niezdolnych do udzielania kredytów⁴. Wprawdzie w 1995 roku uchwalono „Prawo o papierach wartościowych” oraz „Prawo o partnerstwie i spółkach”, jednak był to spóźniony ruch ze strony władz, ponieważ

² Informacje pozyskano ze strony www.legalinfo.mn [dostęp 6.06.2014].

³ Mongolian National Broadcaster, *Хувьчлагдах 22 компани 19 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай ажиллаж байна*, <http://mnbc.mn/i/27488> [dostęp 30.06.2014].

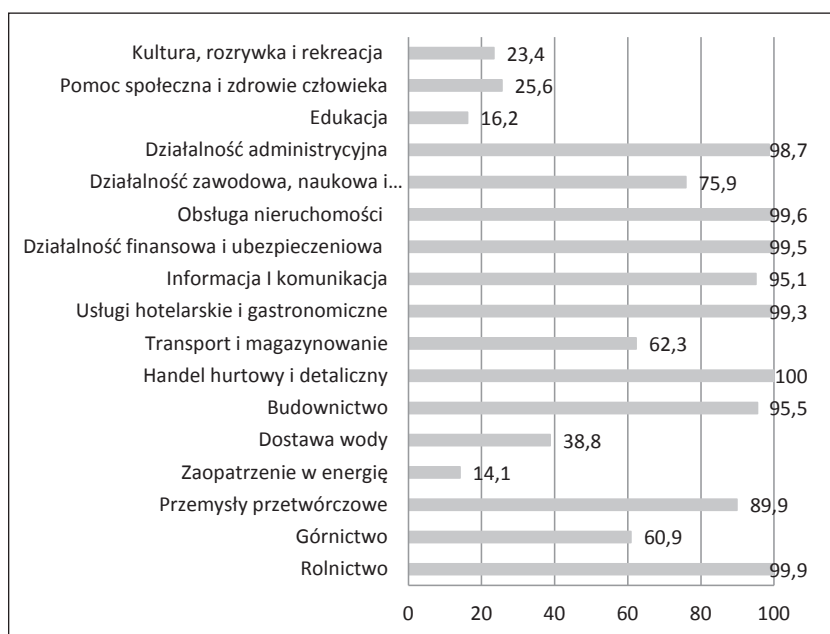
⁴ Anderson J.H., Lee Y., & Murrell P., *Do Competition and ownership affect enterprise efficiency in the absence of market institution? Evidence after privatization in Mongolia*, Economic Inquiry 38.4, 2000.

proces prywatyzacji był w toku. Wszystkie firmy na giełdzie pojawiły się na rynku kapitałowym przed przyjęciem założeń rezolucji, jak i przed powstaniem firm audytorskich⁵.

Tendencje w rozwoju sektora prywatnego w Mongolii

Według danych ADB, udział wartości dodanej sektora prywatnego stanowił 57% w 1996 roku, 71,8% – w 1999, 75% – w 2001, a w roku 2007 – 70%. Urząd Statystyczny Mongolii (NSO) podał, że w 2009 poziom ten wynosił 73%, a w 2012 roku – 77%.

Jak pokazuje rysunek 1, przedsiębiorstwa prywatne Mongolii w 2012 roku dominują w następujących sektorach gospodarki: w rolnictwie (99,9%), przemyśle (89,9%), budownictwie (96,5%), handlu (100%), obsłudze nieruchomości (99,6%), usługach finansowych i ubezpieczeniowych (99,5%), usługach hotelarskich i gastronomicznych (99,3%), informacji i komunikacji (95,1%), górnictwie (60,9%), usługach transportowych i magazynowych (62,3%).

Rysunek 1. Wartość dodana sektora prywatnego w PKB według działalności w 2012 roku (w %)

Źródło: Urząd Statystyczny Mongolii, www.1212.mn [dostęp 28.06.2014]

⁵ Jermkowicz W., Kozarzewski P., *Privatisation in Mongolia*, CASE – Center for Social and Economic Research, 1996.

W 2011 roku Urząd Statystyczny Mongolii przeprowadził analizę przedsiębiorstw. Badanie wykazało, że liczba firm prywatnych wyniosła 60 tys. i jednocześnie zwiększyła się 2,1-krotnie w porównaniu z wielkością z 2006 roku. W branży budowlanej liczba tego rodzaju przedsiębiorstw wzrosła 3,1-krotnie, w transporcie, komunikacji i obsługi nieruchomości – 2,7-krotnie, a w przemyśle przetwórczym – 2,4-krotnie. Co więcej, zwiększyła się liczba przedsiębiorstw prywatnych także w edukacji i rozrywce – 2,3-krotnie, a w handlu i rolnictwie – 2,1-krotnie.

Większość przedsiębiorstw, czyli 25 tys. (41,4%) zajmuje się handlem. Około 6 tys. (10,3%) firm trudni się obsługą nieruchomości, 5,6 tys. (9,4%) – przemysłem przetwórczym, a 4 tys. (6,6%) – budownictwem, a 3 tys. przedsiębiorstw (5,5%) – rolnictwem, co przedstawia tabela 1. Dużą liczbę firm handlowych stanowią małe zakłady pracy. Początkujący przedsiębiorcy bardzo często rozpoczynają prowadzenie własnej działalności od stworzenia przedsiębiorstwa zajmującego się właśnie handlem.

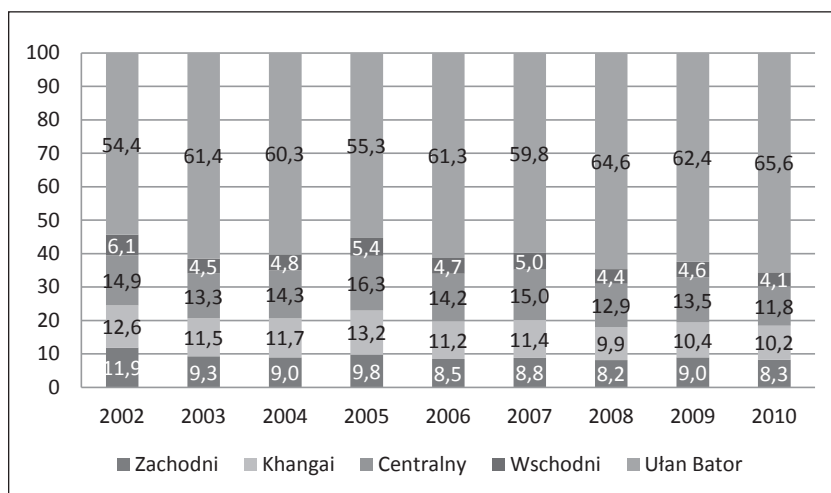
W 2010 roku w przedsiębiorstwach w Mongolii pracowało 529,5 tys. ludzi (wielkość ta nie uwzględnia rodzinnych biznesów w nieformalnym sektorze i rolnictwie), z tego 55,7% pracowników była zatrudniona w przedsiębiorstwach prywatnych. Całkowita liczba pracujących w kraju wyniosła wówczas 1 mln ludzi.

Tabela 1. Liczba przedsiębiorstw prywatnych według działalności gospodarczej w 2006 i 2011 roku

Działalność przedsiębiorstw prywatnych	2006 r.		2011 r.		2011/2006 (%)
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	
Całkowicie	28 582	100	60 626	100	212,1
Rolnictwo	1598	5,6	3321	5,5	207,8
Górnictwo	399	1,4	493	0,8	123,6
Przemysły przetwórcze	2335	8,2	5680	9,4	243,3
Dostawa energii elektrycznej, gazowej i wodnej	135	0,5	152	0,3	112,6
Budownictwo	1296	4,5	4030	6,6	311,0
Handel detaliczny i hurtowny	12 080	42,3	25 069	41,4	207,5
Hotele i restauracje	1440	5,0	2265	3,7	157,3
Transport, przechowanie, komunikacja	1115	3,9	3028	5,0	271,6
Finanse i ubezpieczenie	1668	5,8	214	3,5	126,6
Obsługa nieruchomości	2293	8,0	6238	10,3	272,0
Edukacja	705	2,5	1588	2,6	225,2
Pomoc społeczna i zdrowie	1489	5,2	2092	3,4	140,5
Kultura, rozrywka i rekreacja	2018	7,1	4542	7,5	225,1
Inne	11	0,0	17	0,0	154,5

Źródło: Urząd Statystyczny Mongolii, *Аж ахуйн нэгж, байгууллагын 2011 оны улсын тооллого 2011*, s. 63.

W związku z migracją ludności z terenów wiejskich do stolicy, a także słabym rozwojem infrastruktury w wielu pozostałych regionach, większość przedsiębiorstw zakładano w Ułan Bator (zob. rys. 2). Tabela 2 ilustruje fakt, że w 2010 roku wśród wszystkich aktywnych przedsiębiorstw 80,1% stanowiły firmy sprywatyzowane. W gospodarce dominowały przedsiębiorstwa prywatne z mniejszą liczbą pracowników.

Rysunek 2. Przedsiębiorstwa Mongolii według lokalizacji w regionach w latach 2002–2010 (w %)

Źródło: Urząd Statystyczny Mongolii, Rocznik statyczny, różne lata

Tabela 2. Liczba aktywnych przedsiębiorstw według rodzaju i wielkości zatrudnienia w 2010 roku

Typ przedsiębiorstwa	Przedsiębiorstwa		Zatrudnienie (liczba pracowników)			
	Liczba	%	1–9	10–19	20–49	50+
Ogółem	40 921	100,0	34 827	2738	2180	1176
Państwowe	4396	10,7	1909	747	1077	663
State mixed / Własność mieszana z udziałem państwa	47	0,1	23	4	11	9
State joint / Spółki z udziałem państwa	11	0,0	2	–	1	8
Prywatne	32 790	80,1	29 635	1819	954	382
Spółki prywatne	1625	4,0	1503	54	31	37
Foreign / Zagraniczne	1719	4,2	1577	61	41	40
Local government / Komunalne	321	0,8	168	52	65	36
Local government mixed / Komunalne z udziałem innej własności	11	0,0	10	1	–	1
Spółki komunalne	–	–	–	–	–	–

Źródło: Urząd Statystyczny Mongolii, www.1212.mn [dostęp 28.06.2014].

Zgodnie z danymi Komitetu Własności Państwowej Mongolii, w połowie 2013 roku zarejestrowanych było 99 przedsiębiorstw państwowych, w tym 47 państwowych spółek akcyjnych (z 100-proc. udziałem państwa), 7 państwowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością (z 100-proc. udziałem państwa) i 36 innych przedsiębiorstw państwowych (z 100-proc. udziałem państwa). Co więcej, odnotowano, iż istniały 4 państwowe spółki akcyjne (z udziałem państwa od 51- do 90-proc.) i 5 wspólnych przedsięwzięć (z udziałem państwa od 51- do 80-proc.). Przedsiębiorstwa państwowe funkcjonowały w następujących sektorach: energetycznym, kopalnictwa i przetwórstwa, lotniczym, kolejowym, informacji i komunikacji, pocztowym, ochrony zdrowia, drogowym, budowlanym i wielu innych. Jednym z filarów gospodarki państwowej jest także giełda, jednak zgodnie z badaniem Komitetu Własności Państwowej aż 38 przedsiębiorstw państwowych działa ze stratą⁶.

Konkurencyjność Mongolii w świetle wybranych światowych wskaźników

W badaniu Banku Światowego – „Doing Business 2014” Mongolia zajmuje 76. miejsce wśród 189 krajów według łatwości prowadzenia biznesu. Zgodnie z wynikami tej analizy rozpoczęcie działalności gospodarczej w państwie mongolskim wymaga 5 procedur, zajmuje 11 dni i wiąże się z kosztem rządu 1,5% rocznego dochodu na mieszkańca. Minimalny wkład własny może być zerowy. W kategorii łatwości rozpoczęcia biznesu Mongolia zajmuje 25. miejsce. Kraj ten także całkiem dobrze prezentuje się w takich rankingach, jak ochrona inwestora (22. miejsce), zarejestrowanie własności (27. miejsce) i egzekwowanie umowy (30. miejsce). Jednak ze względu na sposób uzyskiwania energii elektrycznej zajmuje dopiero 164. miejsce. W kategorii handlu pomiędzy krajami jest na 181. pozycji, a wariant – likwidacja przedsiębiorstwa (czas i koszt związanych z zakończeniem działalności) przyniósł jej 133. pozycję⁷.

The distance to frontier (DTF) jest pomiarem pokazującym odległość każdej gospodarki (kraju) od gospodarki (kraju) wiodącej według różnych kategorii prowadzenia biznesu. Wskaźnik przyjmuje wartości w skali od 0 do 100, gdzie 0 oznacza największe oddalenie od lidera, natomiast 100 to pełna zgodność z pozycją lidera. W tabeli 3 zaprezentowano wskaźniki DTF, z których wynika, że w roku 2014 odnotowano niewielki postęp w porównaniu z 2013 roku. Wyjątek

⁶ Komitet Własności Państwowej, <http://www.spc.gov.mn/mn/index.php?p=share&viewby=single&cat=29> [dostęp 25.06.2014].

⁷ Bank Światowy, *Doing Business Survey*, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/mongolia> [dostęp 25.06.2014].

stanowił wskaźnik likwidacji przedsiębiorstw, który uległ pogorszeniu. Pomiar w kategoriach: rozpoczęcie biznesu, uzyskanie pozwoleń na budowę i uzyskiwanie energii elektrycznej wykazał poprawę sytuacji przedsiębiorców w stosunku do roku poprzedniego.

Tabela 3. Porównanie prowadzenia biznesu w Mongolii w 2013 roku z 2014 rokiem

Kategoria	DTF 2014	DTF 2013	Zmienność w DTF
Rozpoczęcie biznesu	90,39	86,48	3,91
Uzyskanie pozwoleń na budowę	66,23	61,99	4,24
Uzyskiwanie energii elektrycznej	51,85	47,80	4,05
Rejestrowanie własności	82,02	81,97	0,05
Uzyskanie kredytu	68,75	68,75	nie ma zmiany
Ochrona inwestora	66,67	66,67	nie ma zmiany
Płacone podatki	70,04	70,04	nie ma zmiany
Handel zagraniczny	24,30	23,63	0,67
Egzekwowanie umowy	70,54	70,54	nie ma zmiany
Likwidacja przedsiębiorstwa	22,86	24,06	-1,20

Źródło: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/mongolia> [dostęp 5.06.2014].

W Globalnym Indeksie Konkurencyjności (GCI), w badaniach porównawczych warunków rozwoju gospodarczego przeprowadzonych w latach 2013–2014, Mongolia zajęła 107. miejsce wśród 148 krajów z oceną 3,7. Obliczeń dokonało Światowe Forum Ekonomiczne, a indeks przyjmuje wartości w przedziale 1–7, gdzie 1 oznacza źle, natomiast 7 – dobrze. Pomiar GCI oparty jest na 12 filarach, które dzieli się na 3 podgrupy: wymagania podstawowe, czynniki poprawiające efektywność oraz czynniki innowacyjności i rozwoju. Obecnie Mongolia przeszła transformację. Z etapu pierwszego, które określa się jako wymagania podstawowe, przeszła do drugiej grupy poprawiającej efektywność. W pierwszej z wymienionych kategorii największe trudności w rozwoju sektora prywatnego dotyczyły otoczenia makroekonomicznego. Były związane z instytucjami i infrastrukturą. W grupie drugiej hamująco działał poziom wykształconego już rynku finansowego i jego rozmiar. W prowadzeniu przedsiębiorstwa w Mongolii największe ograniczenia sprawiają nieefektywna rządowa biurokracja, słaby dostęp do finansowania, a także korupcja. Ponadto do tego stanu przyczyniają się również niewykształceni pracownicy, niestabilność gospodarcza itp.

Z analizy poprzednich raportów konkurencyjności GCI wynika, że na skutek znacznego pogorszenia stanu otoczenia makroekonomicznego Mongolia spadła z 90. na 107. miejsce. W 2012 roku mongolski deficyt budżetowy podwoił się i osiągnął poziom 7% PKB, natomiast inflacja wzrosła do 15%. Jednocześnie stopa oszczędności spadła do wielkości 28% PKB, dług publiczny zaś nieznacznie

wzrósł⁸. Pogorszenie stanu otoczenia makroekonomicznego jest związane z niestabilną polityką państwa, wysokim uzależnieniem gospodarki kraju od sektora górnictwa, a także ze znacznym zmniejszeniem inwestycji, które w dużej mierze są spowodowane zmianą polityki państwa wobec branży górniczej. Ponadto doszło do tej sytuacji z powodu dużego udziału eksportu surowców przy dość niskim poziomie rozwoju przemysłu przetwórczego. W dzisiejszych czasach rząd Mongolii dąży do modernizacji tego sektora. W tym celu przyjmuje wiele programów, które redefiniują rolę państwa w odniesieniu do przemysłu wydobywczego.

W Indeksie Wolności Gospodarki (EFI) w 2014 roku Mongolia znalazła się na 97. miejscu w kategorii krajów „w zasadzie bez wolności”. W zestawieniu uwzględniono 186 państw. Indeks został opracowywany przez The Heritage Foundation i Wall Street Journal. Każdemu państwu przyznawano punkty według 50 niezależnych zmiennych, które podzielono na 10 kategorii wpływających na wolność gospodarczą (tab. 4).

Tabela 4. Indeks Wolności Gospodarki Mongolii w latach 2013 i 2014

Obszary	Kategorie	2013		2014	
		Punkty	Miejsce	Punkty	Miejsce
Praworządność	Prawo własności	30,0	94	30,0	93
	Wolność od korupcji	27,0	118	28,2	116
Rozmiary państwa (rządu)	Wolność fiskalna	82,5	61	81,8	69
	Wydatki rządowe	62,6	103	39,1	152
Efektywność regulacji	Wolność biznesu	70,4	71	71,8	67
	Wolność pracy	79,2	28	81,1	24
	Wolność monetarna	75,6	85	72,4	129
Otwartość rynku	Wolność handlu	79,8	69	74,7	103
	Wolność inwestycji	50,0	98	50,0	109
	Wolność finansowa	60,0	40	60,0	91

Źródło: *The Heritage Foundation, Wall Street, Index of Economic Freedom w latach 2013 i 2014*, <http://www.heritage.org/index/country/mongolia> [dostęp 27.06.2014].

Niższy wynik punktowy danego kraju oznacza większy zakres interwencji państwa w gospodarkę i świadczy o mniejszej wolności gospodarczej. Indeks przybiera wartość od 0 do 100, gdzie 100 oznacza maksymalną niezależność, a 0 – całkowite uzależnienie. W 2013 roku Mongolia była na 75. miejscu. Wówczas państwo to określono jako kraj umiarkowanie wolny. Spadek pozycji w 2014 roku jest związany z pogorszeniem stanu w kategorii wydatki rządowe,

⁸ The Global Competitiveness Report 2013–2014, World Economic Forum, ed. K. Schwab, Geneva 2014, s. 36.

które wynoszą 45% PKB, a dług publiczny stanowi 41% dochodu krajowego⁹. Zgodnie z raportem EFI Mongolia zajmuje bardzo niską – 93. pozycję pod względem prawa własności. W kategorii wolność ulokowano kraj na 116. miejscu, a w wydatkach rządowych – 152. pozycji. Pod względem wolności monetarnej zajmuje 129. miejsce, wolności inwestycji – 109. i wolności finansowej – 91. pozycję.

Czynniki utrudniające rozwój przedsiębiorstw w Mongolii

Zgodnie z powyżej omówionymi czynnikami, rozwój sektora prywatnego najbardziej utrudniają: pogorszenie stanu otoczenia makroekonomicznego, zła infrastruktura czy też słabe wykształcenie zasobów ludzkich. Ponadto uwzględnić trzeba także takie problemy, jak: brak źródeł finansowania, niestabilna polityka oraz biurokracja i korupcja.

Infrastruktura

Mongolia jest krajem o ogromnej powierzchni (1,5 mln km²) z małą populacją (2,9 mln w 2013 roku). Nie posiada dostępu do morza. Infrastruktura i logistyka są słabo rozwinięte, co negatywnie wpływa na rozwój sektora prywatnego. Zgodnie z danymi Indeksu Wydajności Logistycznej (LPI) w 2013 roku Mongolia zajęła 135. miejsce wśród 160 badanych krajów.

Transport

Według danych Ministerstwa Dróg i Transportu Mongolii, łączna długość sieci dróg krajowych w 2009 roku wynosiła 49 186,2 km, z tego drogi utwardzone – 2 394,9 km, a 46 737,3 km – drogi polne. Z dróg utwardzonych 111,6 km stanowią drogi betonowe, a 2 283,3 km drogi asfaltowe. Z dróg polnych 2 006,4 km przypada na drogi żwirowe, 1 811,3 km na drogi ulepszone, a 42 919,6 km stanowią drogi ziemne¹⁰. Celem państwa jest ulepszenie stanu dróg do 2016 roku. Rząd Mongolii pracuje nad ambitnym planem połączenia 21 aimagów (prowincji) ze stolicą Ułan Bator drogami utwardzonymi, budową autostrady Altanbulag–Ułan Bator–Zamiin-Uud, czyli autostrady tranzytowej od granicy Rosji do granic Chin, a także nad modernizacją innych dróg w stolicy.

Zgodnie z danymi Urzędu Lotnictwa Cywilnego Mongolii (CAAM) w 2012 roku w kraju istniały 22 lotniska, 3 z nich były prywatne, natomiast 19 to własność państwa, którą zarządza CAAM. W ciągłym użytkowaniu pozostaje 16 portów lotniczych, a kolejne 6 nie jest wykorzystywane do regularnych lotów.

⁹ Index of Economic Freedom 2014, <http://www.heritage.org/index>, s. 320 [dostęp 30.06.2014].

¹⁰ UNECE, Road, Transport sector of Mongolia, <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2009/wp5/GE2-wkshp1-Mongolia.pdf> [dostęp 29.06.2014].

Tylko 8 lotnisk posiada drogi utwardzone i systemy oświetlenia dróg startowych. Lotnisko Chinggis Khaan jest jedynym międzynarodowym portem lotniczym w kraju i także jedynym obiektem oferującym regularne loty między państwami. CAAM realizuje projekty rozwoju mające na celu unowocześnienie i modernizację portów lotniczych w Mongolii. W ramach tych programów w 2013 roku rozpoczęto budowę Międzynarodowego Lotniska Ulaanbaatar w aimagu Tuv (prowincja znajduje się w odległości 52 km od stolicy Ułan Bator). Projekt ten jest finansowany z pożyczki Japońskiego Banku Współpracy Międzynarodowej (Japan Bank for International Cooperation). Planowany termin zakończenia budowy lotniska przypada na rok 2016¹¹.

W Mongolii ważnym środkiem transportu jest transport kolejowy. Rozbudowana sieć kolejowa wynika z braku dostępu do morza i małej liczby dróg utwardzonych. Łączna długość linii kolejowych w Mongolii wynosi 1810 km, w tym główna linia z Sukhbaatar do Zamiin-Uud, która łączy Rosję i Chiny, wynosi 1110 km. Zgodnie z danymi mongolskiego Urzędu Statystycznego, w 2013 roku 74% całkowitego obrotu towarowego przewieziono transportem kolejowym, co wynosi dokładnie 12 143,2 mln tonokilometrów. W Mongolii dominuje operator kolejowy UBTZ, będący spółką akcyjną, która w równych udziałach należy do rządów Mongolii i Rosji. W 2008 roku powstało MTZ. To również spółka akcyjna, ale w 100% będąca własnością państwa, która ma pełnić rolę beneficjenta pomocy zagranicznej i odpowiedzialna jest za nowe inwestycje, jak również wdrożenie planu rozbudowy sieci kolejowej. W 2010 roku parlament przyjął projekt nowej polityki państwa dotyczącej transportu kolejowego, która odnosi się do przyszłego rozwoju sieci kolejowej w Mongolii, liberalizacji rynku przewozów towarowych i zmian ram regulacyjnych¹². Przyjęcie tego dokumentu wiązało się z wdrożeniem planu budowy nowych dróg kolejowych. Prace nad instalacją rozpoczęto w 2010 roku, jednak w związku z problemami finansowymi projekt ten do 2013 roku utknął w martwym punkcie. Plan przewiduje powstanie łącznie 5600 km dróg kolejowych. Projekt składa się z trzech etapów, pierwszy z nich rozpoczął się dopiero w 2013 roku.

Zasilanie energetyczne

Obecnie moc zainstalowana w mongolskim sektorze energetycznym szacuje się na 1062 MW, ale tylko 836 MW jest dostępne, co wynika z przestarzałej infrastruktury samych elektrowni, jak i sieci przesyłowych i dystrybucji¹³. Powoduje

¹¹ International Civil Aviation Organization, http://www.icao.int/Meetings/a38/Documents/WP/wp324_en.pdf [dostęp 21.06.2014].

¹² ADB, Rail infrastructure tariffs, Enabling private sector development in Mongolia's railway sector, 2014 <http://www.adb.org/sites/default/files/pub/2014/rail-infrastructure-tariffs-mongolia.pdf> [dostęp 16.06.2014].

¹³ The Institute of Energy Economics, Japan, <http://eneken.ieej.or.jp/data/4480.pdf> [dostęp 16.06.2014].

to częste przerwy w dostawach prądu. Centralny system zasilania pokrywa 80% całkowitego zapotrzebowania na energię elektryczną w Mongolii. Mniejsze systemy zasilania, w tym System Zachodni, są połączone siecią energetyczną z Systemem Syberyjskim i Systemem Wschodnim. Służą one dostarczaniu energii aimagom. W związku z rozwojem górnictwa zużycie energetyczne gwałtownie rośnie, więc aby sprostać zapotrzebowaniu energetycznemu w zimie, Mongolia importuje energię elektryczną z Rosji. Sytuację może poprawić jedynie modernizacja oraz rozbudowa elektrowni. Rząd pracuje nad ulepszeniem istniejącej infrastruktury oraz budową piątej elektrociepłowni.

Mongolia posiada ogromne zasoby energetyczne, na które składają się 175 mln ton niepotwierdzonych złóż węgla, 205 mln ton ropy naftowej, 68 tys. ton uranu¹⁴. Jest krajem bogatym także w odnawialne zasoby energetyczne. Główne źródło energii stanowi węgiel (827,4 MW). Chociaż kraj posiada rozbudowane odnawialne źródła energii, energia odnawialna dostarcza zaledwie 37,4 MW, czyli tylko 4,52% całkowitej produkcji energii¹⁵.

Woda

Publiczne ujęcia wody i oczyszczalnie ścieków w Mongolii mają przepustowość większą niż 550 000 m³/dzień. To znaczy, że obsługują 81% ludności miejskiej i tylko 3% ludności wiejskiej mieszkającej w sumach (jednostka podziału administracyjnego w Mongolii). Ponad 100 systemów wodociągowych czerpie wodę ze źródeł głębinowych, a do dostarczania wody na potrzeby terenów podmiejskich często wykorzystuje się samochody cysterny¹⁶. W stolicy Ułan Bator wodociągowa woda pitna jest dostępna dla 77% ludności, a z kanalizacji korzysta 35% mieszkańców. W pozostałych miastach 41% ludności ma dostęp do wody pitnej, do kanalizacji zaś – 10%¹⁷.

Wyszktałcenie kadr pracowniczych

Wysoko wykwalifikowani pracownicy stanowią jeden z głównych filarów konkurencyjności przedsiębiorstw. System edukacji w Mongolii wykazuje wiele zalet w porównaniu z innymi krajami o podobnym poziomie dochodu *per capita*. Wysoki jest wskaźnik alfabetyzacji (97%), dobry system edukacji podstawo-

¹⁴ Mining Journal of Mongolia, <http://www.mongolianminingjournal.com/content/24792.shtml> [dostęp 17.06.2014].

¹⁵ In-Depth Review of Energy Efficiency Policies and Programmes: Mongolia, Energy Charter Secretariat, Bruxelles 2011, s. 76.

¹⁶ Asian Development Bank, *Private sector assessment for Mongolia*, 2004, s. 53.

¹⁷ Hiroshi Sato, *Mongolia: The water situation in Ulaanbaatar*, Chuo Gakuin University, Japan, http://www.cgu.ac.jp/Portals/0/09-kenkyu/publication/vol.3/3_9.pdf [dostęp 14.06.2014].

wej, wysoka rekrutacja w szkołach podstawowych i średnich dla obu płci oraz rekrutacja w szkolnictwie wyższym. Jednakże nadal kapitał ludzki państwa mongolskiego nie jest wysoko rozwinięty. Wskaźnik rozwoju społecznego (Human Development Index – HDI) Mongolii w 2012 roku wyniósł 0,675, co ułokowało kraj na średnim poziomie pod względem rozwoju społecznego. Nadal system edukacyjny nie odpowiada potrzebom pracodawców, a szkolnictwo zawodowe jest słabo finansowane (wydatki publiczne na edukację jako procent PKB stanowią 5,4%) i nie zapewnia umiejętności poszukiwanych na rynku pracy. Poważnym problemem pozostaje również bezrobocie, które w największym stopniu dotyczy osób z wykształceniem średnim (47,9%). Jednakże bezrobotne pozostają także jednostki z wykształceniem wyższym, poziom ten wynosi ponad 25% (zob. tab. 5).

Tabela 5. Wydatki na edukację, siłę roboczą i bezrobocie w Mongolii w 2011 roku
(w %)

Kategoria	Udział procentowy
Wydatki publiczne na edukację ogółem (% wydatków rządowych)	12,1
Wydatki publiczne na edukację ogółem (% PKB)	5,4
Siła robocza z wykształceniem podstawowym (% całości)	28,4
Siła robocza z wykształceniem średnim (% całości)	42,3
Siła robocza z wykształceniem wyższym (% całości)	26,2
Bezrobocie wśród bezrobotnych z wykształceniem podstawowym (% ogółu bezrobocia)	25,1
Bezrobocie wśród bezrobotnych z wykształceniem średnim (% ogółu bezrobocia)	47,9
Bezrobocie wśród bezrobotnych z wykształceniem wyższym (% ogółu bezrobocia)	25,1

Źródło: Bank Światowy, *World Development Indicators*, <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> [dostęp 20.06.2014].

Efektywność rządu, biurokracja i korupcja

Nieefektywne rządy, biurokracja, korupcja, a także brak przejrzystości i odpowiedzialności organizacji państwowych są źródłem wielu innych przeszkód napotykanym przez mongolskich przedsiębiorców. Według wskaźników WGI (Worldwide Governance Indicator) Banku Światowego, które dotyczą jakości regulacji państwa, w Mongolii ma miejsce niska efektywność sprawowania rządów i wynosi $-0,63$. Praworządność stanowi wielkość $-0,38$, a jakość regulacji to $-0,16$. Oszacowanie jakości rządu mierzone w skali od $-2,5$ do $2,5$ – im wyższe wartości, tym odpowiadają one lepszym standardom zarządzania.

Zgodnie z danymi Transparency International, współczynnik korupcji wynosi 38, co powoduje, że Mongolia znajduje się na 83. miejscu wśród 177 krajów. W porównaniu z wcześniejszymi danymi odnotowano pewną poprawę sytuacji. W 2010 r. współczynnik korupcji wynosił 27 (116. miejsce), a w 2012 roku – 36 (94. miejsce).

Dwie organizacje, Fundacja Azji i Fundacja Sant Maral, w 2013 roku przeprowadziły badania na temat korupcji wśród 330 przedsiębiorstw w Mongolii. Dzięki analizie uzyskano następujące wyniki: 78,2% respondentów odpowiedziało, że korupcja w publicznych organizacjach jest bardzo wysoka lub wysoka, 43% jest zdania, że działanie to bezpośrednio wpływa na biznes, 41,8% obecne praktyki antykorupcyjne uznało za mało efektywne, a 52,4% odpowiedziało, że gdyby korupcja w publicznych organizacjach była mniejsza, to czysty zysk byłby większy.

Chociaż odnotowano zmniejszenie poziomu przestępstwa, to nadal stanowi on duży problem dla przedsiębiorców. Pomimo istnienia specjalnej agencji zwalczającej korupcję, 81,5% respondentów odpowiedziało, że nigdy nie informowali o przyjmowaniu łapówek przez urzędników czy funkcjonariuszy.

Finansowanie działalności przedsiębiorstw

Dla mongolskich firm brak odpowiedniego dostępu do źródeł finansowania stanowi jedną z głównych przeszkód w ich rozwoju. Dane statystyczne Banku Światowego pokazują pozytywną tendencję we wspieraniu, inwestowaniu w sektor przedsiębiorstw w Mongolii. Kredytowanie sektora prywatnego (jako % PKB) wzrosło z 25,5% w 2004 roku do 52% w 2012 roku i odzwierciedla skuteczność wysiłków rządu na rzecz poprawy dostępu do usług finansowych¹⁸.

Jak pokazują statystyki z Badania Przedsiębiorstw przeprowadzonego przez Bank Światowy w 2013 roku, 33,9% przedsiębiorców brak dostępu do finansowania uznało za główną przeszkodę w prowadzeniu biznesu. Kredyty bankowe w Mongolii są dostępne wyłącznie na podstawie zabezpieczeń, a dominującą formą asekuracji stały się nieruchomości, co jest poważnym utrudnieniem, zwłaszcza dla małych i średnich przedsiębiorstw. Z badań wynika, że udział kredytów wymagających zabezpieczenia wyniósł 99,5%. Wartość asekuracji w stosunku do wartości kredytu jest w Mongolii wysoka i wynosi aż 222,3%. Jednocześnie stanowi wyższy odsetek niż w krajach Azji Wschodniej i Pacyfiku (197,5%) i na świecie (191,2%)¹⁹.

¹⁸ <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> [dostęp 15.06.2014].

¹⁹ <http://www.enterprisesurveys.org/Data/ExploreEconomies/2013/mongolia#finance> [dostęp 15.06.2014].

Podsumowanie i wnioski

Przedsiębiorstwa prywatne Mongolii powstały w wyniku prywatyzacji. W początkowym okresie proces przebiegał dynamicznie, jednak ostatnio uległ spowolnieniu. W ramach programu „100 dni wzmocnienia gospodarki” rząd zwrócił uwagę na konieczność wsparcia prywatyzacji majątku państwowego, gdyż stanowi to korzystne rozwiązanie dla całej gospodarki kraju. Jednak wciąż egzekwowanie prawa jest w tym zakresie niezadowolające.

W mongolskiej gospodarce sektor przedsiębiorstw prywatnych odgrywa istotną rolę. Tworzy 77% wartość dodanej PKB i zarazem jest ważnym źródłem wzrostu gospodarczego. Jak przedstawiono w artykule, w sektorze przedsiębiorstw dominują małe firmy, które zajmują się głównie handlem i budownictwem. Dla dalszego rozwoju przedsiębiorstwa przede wszystkim potrzeba stabilnego otoczenia makroekonomicznego, sprawnej infrastruktury, wykształconych kadr pracowniczych oraz dobrych instytucji, które umożliwią wzrost konkurencyjności. Pozytywnie należy ocenić fakt, że rząd dąży do rozwoju infrastruktury w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). Ważne jest, aby położyć nacisk na zwiększenie transparentności we współpracy międzysektorowej, a także wspierać kooperację z przedsiębiorstwami zagranicznymi ze względu na dostęp do *know-how*.

Bibliografia

- ADB, *Private sector assessment for Mongolia*, 2004, <http://www.adb.org/documents/private-sector-assessment-mongolia> [dostęp 10.06.2014].
- ADB, *Private sector assessment for Mongolia*, 2009, http://www.associm.com/newsletters/pdf/Private_Sector_Assessment_in_Mongolia.pdf [dostęp 10.06.2014].
- ADB, *Rail infrastructure tariffs, Enabling private sector development in Mongolia's railway sector*, Philippines 2014, <http://www.adb.org/sites/default/files/pub/2014/rail-infrastructure-tariffs-mongolia.pdf> [dostęp 16.06.2014].
- Anderson, J. H., Lee, Y., & Murrell, P., *Do competition and ownership affect enterprise efficiency in the absence of market institutions? Evidence after privatization in Mongolia*, *Economic Inquiry* 38.4, 527–549, 2000
- Energy Charter Secretariat, *In-Depth Review of Energy Efficiency Policies and Programmes: Mongolia*, Bruxelles 2011
- International Civil Aviation Organization, *Overview of civil aviation sector in Mongolia*, 2013, http://www.icao.int/Meetings/a38/Documents/WP/wp324_en.pdf [dostęp 16.06.2014].
- Jermakowicz, W., Kozarzewski, P., *Privatisation in Mongolia* (No. 0103), CASE-Center for Social and Economic Research, 1996
- Mongolian National Broadcaster, *Хувьчлагдах 22 компани 19 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай ажиллаж байна*; <http://mnbn.mn/i/27488> [dostęp 30.06.2014]
- Nixon, F., Walters, B. *Privatization, income distribution and poverty: The Mongolian Experience*, Elsevier, *World Development* vol. 34, No. 9, 1557–1579, 2006

- NSO (Urząd Statystyczny Mongolii), *Аж ахуйн нэгж, байгууллагын 2011 оны улсын тооллого*, Ulaanbaatar 2011 r.
- Sato, H., *Mongolia: The water situation in Ulaanbaatar*, Chuo Gakuin University, Japan, http://www.cgu.ac.jp/Portals/0/09-kenkyu/publication/vol.3/3_9.pdf [dostęp 15.06.2014]
- The Heritage Foundation, Wall Street, *2013 Index of Economic Freedom*, Washington DC 2013, http://www.heritage.org/index/pdf/2013/book/index_2013.pdf [dostęp 14.06.2014].
- The Heritage Foundation, Wall Street, *2014 Index of Economic Freedom*, Washington DC 2014, http://www.heritage.org/index/pdf/2014/book/index_2014.pdf [dostęp 14.06.2014].
- The Institute of Energy Economics of Japan, *Energy policy – Mongolia*, 2012, <http://eneken.ieej.or.jp/data/4480.pdf> [dostęp 16.06.2014].
- UNECE, *Road, Transport sector of Mongolia*, presentation, 2009, <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2009/wp5/GE2-wkshp1-Mongolia.pdf> [dostęp 29.06.2014]
- USAID, Asian Foundation, Бизнес эрхлэлтийн орчин дахь авилгалийн нөхцөл байдал, 2013 <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/MongolianSTOPP.pdf> [dostęp 15.06.2014]
- World Bank, IFI, *Doing Business – 2014: Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*, Washington DC, 2013, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16204/19984.pdf?sequence=1> [dostęp 26.06.2014].
- World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2013–2014*, Geneva 2013, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf [dostęp 15.06.2014].
- www.1212.mn Urząd Statystyczny Mongolii [dostęp 28.06.2014]
- www.legalinfo.mn [dostęp 6.06.2014].
- www.mongolianminingjournal.com, Mining Journal of Mongolia [dostęp 15.06.2014]
- www.nso.mn, Urząd Statystyczny Mongolii [dostęp 17.06.2014]
- www.spc.gov.mn, Komitet Własności Państwowej [dostęp 15.06.2014]
- www.transparency.org, Transparency International [dostęp 14.06.2014]
- www.worldbank.org, Bank Światowy [dostęp 25.06.2014]
- www.zasag.mn, Oficjalna strona Rządu Mongolii [dostęp 15.06.2014].

Streszczenie

W Mongolii prywatne przedsiębiorstwa powstawały poprzez prywatyzację w czasie transformacji od gospodarki centralnie planowanej do rynkowej. Głównym celem artykułu jest analiza uwarunkowań rozwoju sektora przedsiębiorstw prywatnych w Mongolii. Rola sektora prywatnego w gospodarce wciąż wzrasta, jednakże napotyka on liczne przeszkody, takie jak brak stabilizacji gospodarki, niedorozwój infrastruktury, słabe instytucje państwowe, korupcja itp. Ocena wpływu tych czynników na rozwój sektora przedsiębiorstw została szczegółowo opisana w artykule.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwo, prywatyzacja, konkurencyjność, bariery funkcjonowania przedsiębiorstw

Numer klasyfikacji JEL: O10, O12, O53